

Eğitim Psikolojisi

Editörler:

Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY

Prof. Dr. Serdar ERKAN

9. Baskı

Editörler: Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY - Prof. Dr. Serdar ERKAN

EĞİTİM PSİKOLOJİSİ

ISBN 978-625-7052-15-3

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Mart 2008, Ankara

9. Baskı: Mart 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Kuyrukcu
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

İnsanın ihmal edemeyeceği bilgi alanlarının başında kendisi ile ilgili bilgi gelmektedir. Yaşamımızda birçok bilgi türünü edinmemiş olmamız hayatta kalma adına büyük bir sorun ortaya çıkartmaz. Gündelik ve mesleki yaşamın tüm alanlarını kapsayan o kadar farklı bilgi ile bombardıman ediliyoruz ki, bunların birçoğunu belki de hiç ama hiç kullanmıyoruz. Bazen de bazılarını sıra gelmiyor. aynı durumu insanın kendisini konu edinen bilgi alanları için söylemek doğru olmasa gerek. Adı üstünde İnsan Psikolojisi. Daha doğrusu bizim, kendimizin, bize ait olan bir dünyanın psikolojisi. Ruhsal olarak nasıl çalıştığımızın ve ne tür özelliklere sahip olduğumuzun bilgisi. Buna lakayt kalmak ne kadar doğru olur, ne kadar gerçekçi olur veya ne kadar istenilir bir durum olabilir diye düşünmemiz gerekir.

Modern yaşamın her tarafını kuşatan eğitim olgusu, her geçen gün insan doğası ile ilgili daha fazla bilgilenmeyi zorunlu kılmaktadır. Eğitimin özellikle bu kadar öncelikli bir konumda ele alınmasını, eğitimcilerin de bu konuda daha fazla donanım sahibi olmalarını talep etmektedir. Bu çerçevede, elinizdeki kitap, sizlere başta kendinizi anlama olmak üzere, eğitim hizmetleri içerisinde karşılaşılabileceğiniz eğitimin psikolojik temellerine ilişkin bilgileri bir arada sunma şansı verecektir.

Eğitim ve psikoloji alanlarındaki bilgilerimizin bilimsel bilgi ile güncelleştirilmesi bir zorunluluktur. Özellikle insanımızın yaşam kalitesini artırıcı en büyük çabanın eğitimden geçtiği göz önünde bulundurulursa, çocuğa bakış açımızdan insan eğitimine verdiğimiz öneme kadar pek çok konuya daha fazla enerji harcamamız gerekir. Bu amaçtan hareketle yayına hazırlanan kitap için sarf edilen enerjinin bir şekilde toplumsal kalkınmaya hizmete edebilecek olması tarafımızca sevindiricidir.

Son olarak bu kitabın hazırlanmasında emeği geçen tüm yazarlara ve farklı açılardan katkılar sunan tüm arkadaşlara teşekkürü bir borç biliriz.

Bu kitapta mesleki ve kişisel yaşamımızda sizlere faydalı olacak bilgiler bulabileceğinizi umuyor, kitabın sonraki basımlarına katkı sağlayacak geribildirimlerinizi bekliyoruz.

Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY

Prof. Dr. Serdar ERKAN

ANKARA

Bölümler ve Yazarları

1. Bölüm: Eğitim Psikolojisi

*Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY,
Hasan Kalyoncu Üniversitesi*

2. Bölüm: Gelişim Psikolojisinde Temel Kavramlar

*Prof. Dr. Serdar ERKAN,
İstanbul Kültür Üniversitesi*

3. Bölüm: Fiziksel Gelişim

*Prof. Dr. Serdar ERKAN,
İstanbul Kültür Üniversitesi*

4. Bölüm: Psikoseksüel Gelişim

*Prof. Dr. Hülya ŞAHİN BALTAÇI,
Pamukkale Üniversitesi*

5. Bölüm: Psikososyal Gelişim

*Prof. Dr. Tuncay ERGENE,
Hacettepe Üniversitesi*

6. Bölüm: Bilişsel Gelişim

*Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY,
Hasan Kalyoncu Üniversitesi*

7. Bölüm: Dil Gelişimi

*Prof. Dr. Mehmet GÜVEN,
Gazi Üniversitesi*

8. Bölüm: Ahlak ve Gelişimi

*Prof. Dr. Sırrı AKBABA,
Üsküdar Üniversitesi*

- 9. Bölüm: Davranışçı Öğrenme**
Doç. Dr. Zeynep CİHANGİR-ÇANKAYA,
Ege Üniversitesi
- 10. Bölüm: Sosyal Öğrenme Kuramı**
Prof. Dr. Melek KALKAN DEMİR,
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- 12. Bölüm: Humanistik Öğrenme**
Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN,
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
- 13. Bölüm: Öğrenmede Güncel Konular**
Prof. Dr. Zeynep HAMAMCI,
Beykoz Üniversitesi
- 14. Bölüm: Etkili Öğretim ve Öğrenme**
Prof. Dr. Leyla KÜÇÜKAHMET,
Gazi Üniversitesi, Emekli Öğretim Üyesi
- 15. Bölüm: Motivasyon**
Prof. Dr. Hikmet YAZICI,
Trabzon Üniversitesi
- 16. Bölüm: Etkili Sınıf Ortamı: Sınıf Yönetimi**
Prof. Dr. A. Aykut CEYHAN,
Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Esra CEYHAN,
Anadolu Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Önsöz	iii
Bölümler ve Yazarları	iv
İçindekiler	vi

1. Bölüm EĞİTİM PSİKOLOJİSİ

(ss: 1/26)

Eğitim Psikolojisinin Kapsamı	2
Öğretmen Kimdir?	3
Neden Psikoloji veya Eğitim Psikolojisi	4
Psikolojinin Tanımı	5
Psikoloji Tarihi ve Psikoloji Kuramları	8
Psikolojide Alt Disiplinler	13
Eğitimde ve Psikolojide Araştırma	16
Niçin Araştırma Yapıyoruz	17
Araştırma Yöntemleri	19
Araştırma Bulgularını Yorumlama	23
Kaynaklar	26

2. Bölüm GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE TEMEL KAVRAMLAR

(ss: 27/50)

Giriş	27
Gelişim ile İlgili Temel Kavramlar	28
Gelişim İlkeleri	33
Gelişimi Etkileyen Faktörler	38
Kaynaklar	49

3. Bölüm FİZİKSEL GELİŞİM

(ss: 51/66)

Doğum Öncesi Fiziksel Gelişim	51
Bebeklikte Fiziksel Gelişim	52
İlk Çocuklukta Fiziksel Gelişim (3-6 yaş)	54
Çocuklukta Fiziksel Gelişim (6-12 yaş)	56
Ergenlikte Fiziksel Gelişim	56
Duyusal Gelişim	59
Artistik Gelişim	61
Kaynaklar	66

4. Bölüm PSİKOKSEKSÜEL GELİŞİM

(ss: 67/99)

Psikoanalitik Kuram	67
Psikanalitik Kuramın Dayandığı Temel Görüşler	68
Psikoseksüel Gelişim	74
Oral Dönem	74
Anal Dönem.....	76
Fallik Dönem	78
Gizil (Latent) Dönem	81
Genital Dönem	82
Savunma Mekanizmaları.....	83
Cinsel Gelişim	86
Bebeklik, Çocukluk ve Ergenlikte Cinsel Gelişim Evreleri	87
Cinsiyet Rolü Gelişimi	92
Cinsel Eğitim	93
Kaynaklar	98

5. Bölüm PSİKOSOSYAL GELİŞİM

(ss: 101/130)

Giriş.....	101
Kişilik Gelişimi	102
Kalıtım ve Çevre Etkileşiminin Rolü	104
Anne-Baba ve Diğer Yetişkinlerin Rolü	105
Akran ve Arkadaşların Rolü.....	107
Sosyal Gelişim	108
Aile ve Değişen Anne Baba Rollerini.....	109
Yoksulluk, Göç ve Ekonomik Krizler	110
Televizyon ve İnternet	111
Erik Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı	112
Erikson'un Gelişim Krizleri.....	114
Güvene Karşılık Güvensizlik (0-1 yaş)	115
Bağımsızlığa Karşılık Utanma ve Şüphe (2-3 yaş).....	116
Girişimciliğe Karşılık Suçluluk (3-6 yaş)	117
Üretkenliğe Karşı Aşağılık Duygusu (6-12 yaş)	117
Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası (12-20 yaş)	118
Yakın İlişkiye Karşı Çekingenlik (20-40 yaş)	120
Üretkenliğe Karşı Durgunluk (40-65 yaş).....	120
Ego Bütünlüğüne Karşı Ümitsizlik ve Keder (65 Yaş ve sonrası)	121
Erik Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramının Eğitsel Doğurguları.....	121

Robert Kegan'ın Gelişim Kuramı	123
Gelişim Dönemleri	124
Benlik ve Gelişimi	127
Benlik Oluşumunun Kaynakları.....	128
Kaynaklar	129

6. Bölüm

BİLİŞSEL GELİŞİM

(ss: 131/148)

Jean Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı	132
Bilgi Kazanımı ve Bilginin Yapısı	134
Çocuklarda Düşünce Yapısı	137
Bilişsel Gelişim Evreleri	138
Vygotsky ve Bilişsel Gelişim Kuramı.....	144
Kaynaklar	148

7. Bölüm

DİL GELİŞİMİ

(ss: 149/164)

Dil ve İletişim	149
Dil Gelişimiyle İlgili Kuramsal Görüşler	151
Davranışçı Kuram	151
Bilişsel Kuram	152
Psikolinguistik Kuram	153
Karşılıklı İletişim Kuramı	153
Dil-Düşünme İlişkisi.....	154
Dil-Öğrenme İlişkisi.....	155
Dil Gelişimi Evreleri	155
Konuşma Öncesi Evre (0-1 yaş)	155
Tek Kelime Evresi (1-1.5 yaş).....	156
İki Kelime Evresi (1.5 - 2 yaş).....	157
İlk Gramer (Uzun Cümleler) Evresi (2-5 yaş).....	158
Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler	158
Dil Gelişiminin Eğitimsel Doğurguları.....	161
Kaynaklar	163

8. Bölüm AHLAK VE GELİŞİMİ

(ss: 165/203)

Ahlakla İlgili Temel Kavramlar	166
Ahlak Kavramının Felsefi Temeli.....	167
Ahlak Gelişimi Yaklaşımları	169
Psikoanalitik Yaklaşım.....	170
Davranışçı Yaklaşım	171
Sosyal Öğrenme Yaklaşımı.....	172
Bilişsel Yaklaşım.....	173
John Dewey'in Ahlak Gelişimi Kuramı.....	173
Jean Piaget'in Ahlak Gelişimi Kuramı	174
Kohlberg ve Ahlakî Gelişimi	176
Carol Gilligan'ın Ahlak Gelişimi Kuramı.....	181
Kohlberg ve Gilligan'ın Görüşlerinin Karşılaştırılması	183
Eliot Turiel'in Nüfuz Alanı Kuramı.....	184
James Fowler'in İnanç Aşamaları.....	185
Değerler ve Eğitimi	190
Değerler ve Aktarılma Süreci.....	191
Bazı Değerler ve Eğitimi	192
Hoşgörü	195
Saygı ve Sevgi.....	198
Doğruluk	199
Kaynaklar	201

9. Bölüm DAVRANIŞÇI ÖĞRENME

(ss: 205/243)

Giriş.....	205
Klasik - Tepkisel Koşullama.....	207
Temel Kavramlar	212
Bitişiklik.....	212
Sönme	213
Kendiliğinden Geri Gelme.....	213
Pekiştirme	214
Genelleme.....	214
Ayırt Etme.....	215
Zamanlama.....	215
Üst Düzey Koşullanma	216
Öğrenilmiş Çaresizlik.....	216
Korku Koşullaması	217

Karşı Koşullama	217
Sistemantik Duyarsızlaştırma	218
Klasik Koşullama ve İnsan Davranışları	218
Edimsel (Operant-Araçsal) Koşullama	219
Operant Koşullama Süreci	221
Temel Kavramlar	223
Edimsel (Operant) Davranış	223
Pekiştirme	224
Pekiştirme Tarifeleri	226
Sönme	229
Ceza	230
Biçimlendirme (Şekillendirme)	233
Zincirleme	233
Ayırt Edici Uyarıcı	234
Zamanlama	234
Genelleme	234
Ayırt Etme	235
Kaçınma Koşullaması	235
Fonksiyonel Analiz	236
Batıl Davranış	236
Operant Koşullama ve İnsan Davranışları	236
Davranışçı Öğrenme Kuramcılarının Temel Görüşleri	238
Bitişiklik Kuramları	238
Bağlaşımcılık (Bağ Kuramı)	240
Kaynaklar	243

10. Bölüm

SOSYAL ÖĞRENME KURAMI

(ss: 245/269)

Sosyal Öğrenme Kuramının Gelişimi	245
Bandura ve Gözlem Yoluyla Öğrenme	247
Sosyal Öğrenme Kuramının Temel İlkeleri	249
Davranışın Sonuçları ve Modelden Edinilen Dolaylı Yaşantılar	253
Gözlem Yoluyla Öğrenme Süreçleri	256
Kompleks Öğrenmenin Yapısı	263
Sosyal Öğrenme Kuramının Eğitimsel Doğurguları	265
Kaynaklar	269

11. Bölüm BİLİŞSEL ÖĞRENME

(ss: 271/310)

Giriş	271
Öğrenmede İçgörü	273
Gizil Öğrenme	273
Bilgi İşlem Yaklaşımı	274
Bellek ve Yapısı	274
Belleğin Temel İşlemleri	276
Kısa Süreli Bellek	278
Uzun Süreli Bellek	280
Bilgi Türleri	284
Ders Çalışma Stratejileri	286
Gestalt Öğrenme	288
Piaget'in Eğitimle İlgili Görüşleri	292
Sınıf Ortamı ve Bilişsel Gelişim	293
Ausubel: Anlamli Öğrenme Kuramı	295
Gagne: Öğretim Durumları Yaklaşımı	296
Bruner: Buluş Yoluyla Öğrenme	299
Bernard Weiner'in Yükleme Kuramı	300
Kaynaklar	308

12. Bölüm HUMANİSTİK ÖĞRENME

(ss: 311/326)

Hümanistik Psikoloji ve İnsancıl Kuram	311
Hümanist Eğitim ve Öğrenme	312
Hümanist Yaklaşımın Öncüleri	313
Abraham Maslow (1908-1970)	313
Carl Rogers (1902-1987)	315
Arthur Combs	319
Cecil Holden Patterson	320
Öğrenci Merkezli Eğitim	321
Öğretmen Tutumları	321
Sınıf Atmosferi	323
Kaynaklar	325

13. Bölüm

ÖĞRENMEDE GÜNCEL KONULAR

(ss: 327/351)

Giriş.....	327
Eğitimde Yeni Yaklaşımlar	328
Aktif Öğrenme Modeli	329
Öğrenci Merkezli Eğitim	331
Yapılandırmacı Öğrenme Kuramı.....	333
Çoklu Zekâ Kuramı	334
Yaratıcı Eğitim.....	338
Yeni Yaklaşımların Eğitim-Öğretim Süreçlerine Uygulanması.....	340
Kaynaklar	350

14. Bölüm

ETKİLİ ÖĞRETİM VE ÖĞRENME

(ss: 353/378)

Giriş.....	353
İyi Disipline Edilmiş Bir Sınıf	355
Alan Bilgisinde Yeterlilik.....	356
Ders Öncesi Hazırlık.....	357
Sınıfla İlk Karşılaşma	360
Derse Zamanında Girme.....	361
Göz İletişimi Kurma.....	361
Öğrencinin Amaçlardan Haberdar Edilmesi	362
Derse Öğrencinin Ne Bildiği ile Başlama	363
Öğrencinin Derse Etkin Katılımı	364
Yöntem ve Görsel İşitsel Araçlar ile Öğretimi Zenginleştirme	365
Öğrencilerin Çalışma Oryantasyonlarının İyileştirilmesi	367
Dersin Etkili Sonlandırılması.....	368
Öğrenciyi Ders Dışında da Tanıma	369
Herbert Walberg ve Etkili Öğretimin Öğeleri	370
Öğrenme Zamanı	370
Olumlu Pekiştirme.....	371
İpuçları ve Geribildirimler.....	371
İşbirlikçi Öğrenme	372
Sınıf Morali	372
Geliştirici ve Düzenleyici Sorular	372

Ön Düzenleyiciler	373
Flanders Sistemi: Modellerin Bağlanması	373
Model 1: Bilgi Aktarımı Taşıyıcısı	375
Model 2: Tümevarımsal Sorgulama	375
Model 3: Kişilerarası Öğrenme	375
Madeline Hunter: Eğitimin Amacına Ulaşmasındaki Ara Olarak	
Dersin Planlanması	376
Kaynaklar	378

15. Bölüm

MOTİVASYON

(ss: 379/405)

Giriş	379
İçsel ve Dışsal Motivasyon	381
Motivasyon Kuramları	383
Motivasyon ve Kişisel Faktörler	386
Motivasyon ve İnançlar	391
Motivasyon ve Bireysel Farklılıklar	395
Öğrenme Süreci ve Öğrenci Motivasyonunu Geliştirme	396
Öğrenci Motivasyonunu Geliştirme	398
Özet	402
İçsel ve Dışsal Motivasyon	402
Motivasyon Kuramları	402
Motivasyon ve Kişisel Faktörler	402
Öğrenme Süreci ve Öğrenci Motivasyonunu Geliştirme	402
Temel Kavramlar	402
Kaynaklar	403

16. Bölüm
ETKİLİ SINIF ORTAMI: SINIF YÖNETİMİ

(ss: 407/445)

Sınıf Yönetimi Kavramı ve Boyutları	408
Sınıf Ortamının Fiziksel Olarak Düzenlenmesine Yönelik Öğretmen Etkinlikleri	410
Sınıfta Gerçekleştirilecek Plan ve Programlara Yönelik Öğretmen Etkinlikleri	410
Sınıf İçerisinde Zamanın Kullanımına Yönelik Öğretmen Etkinlikleri	411
Sınıftaki İlişkilerin Düzenlenmesine Yönelik Öğretmen Etkinlikleri	412
Sınıftaki Davranış Düzenlemelerine Yönelik Öğretmen Etkinlikleri	423
Disiplin Kavramı ve Disiplin Modelleri.....	428
Öğrencilerin Problemleri Davranışlarını Önlemeye ve Düzeltmeye Yönelik Öğretmen Davranışları	437
Kaynaklar	444